

Domènec Guansé, divulgador de la literatura francesa (1924–1933)

ANTONI ISARCH BORJA
Universitat Oberta de Catalunya (UOC)
aisarch@uoc.edu

Resumen: L'objectiu d'aquest estudi és resseguir les aportacions de Domènec Guansé en el camp de la traducció durant els anys vint i trenta. Conegut en qualitat de crític literari, de periodista o de narrador, la dedicació a l'ofici traductor ha restat sovint eclipsada, però es tracta d'un aspecte de la seva trajectòria professional que ha d'ésser revalorat en la mesura que presenta fortes interrelacions amb les altres facetes de la seva dedicació a les lletres. Així, les versions que oferí Guansé d'obres cabdals de la literatura francesa, com *Manon Lescaut*, de l'Abat Prévost, o *Belle Amie*, de Guy de Maupassant, permeten comprendre millor el paper que juguen les traduccions en el context literariocultural de preguerra, tant pel que fa a models novellístics per als escriptors catalans com pel que fa a la captació del públic lector.

Palabras clave: Domènec Guansé, traducció al català, literatura francesa, recepció crítica, influència literària, públic lector.

Abstract: This study is aimed to trace Domènec Guansé's contribution in the field of translation during the 1920s and 1930s. Although he is well known as a literary critic, journalist and fiction writer, his commitment to translation has often been overshadowed. However, that's a professional work which must be revalued as long as it sets up several links between other facets of Guansé's literary career. Thus, his versions of capital works of French literature, such as *Abbé Prévost's Manon Lescaut* or *Maupassant's Belle Amie*, allow us a better knowledge of the role of translation into cultural and literary setting before Spanish Civil War, with regard not only to novel models for Catalan writers, but also to the fact of attracting the reader's attention.

Key words: Domènec Guansé, Catalan translation, French literature, critical reception, literary influence, readers.

1 Introducció

Entre les moltes facetes que defineixen la trajectòria professional de Domènec Guansé (Tarragona, 1894 – Barcelona, 1978), la traducció ha tendit a situar-se en un espai subsidiari amb relació a altres activitats culturals que desplega en el món de les lletres durant les dècades dels anys vint i trenta. Essent cert que l'eix central d'aquesta trajectòria l'ocupen la crítica literària, l'obra narrativa i el periodisme, cal tanmateix atorgar a la tasca traductora una importància considerable. Guansé, que s'hi consagra intermitentment, fa gala d'una elevada exigència i actua motivat per un profund sentit de servei a la collectivitat en pro de la normalització literària i idiomàtica. Les obres que l'escriptor tarragoní trasllada del francès testimonien una línia d'actuació molt clara que pretén enriquir la tradició autòctona amb l'anostrament de noms propis capaços d'oferir models prosístics útils al conjunt d'escriptors catalans que malden per consolidar el gènere novellístic. De fet, el desplegament progressiu de les traduccions d'autors estrangers a Catalunya es produeix en paral·lel al debat entorn de

la novella a partir de 1925, i constituirà, com és ben sabut, la proposta central de la famosa conferència de Riba «Una generació sense novella» pronunciada a l'Ateneu Barcelonès el mes de juny d'aquest any: «fer arrelar, en sòl catalanesc, una branca d'una novel·lística estrangera, fins a la seva independència» (Castellanos 1986).

Guansé participa activament en aquest procés no únicament com a traductor, sinó en qualitat de difusor de les novetats, des d'una premsa escrita que fa d'altaveu de qualsevol obra que es publica al país. Altres homes de lletres com Carles Soldevila, Just Cabot, Armand Obiols, Rafael Tasis, Octavi Saltor, C. A. Jordana o Josep M. Capdevila també duen a terme un seguiment de la literatura estrangera a Catalunya i conformen, així, un panorama variat i complex que, especialment a partir de 1928, dinamitzarà la política de traduccions amb l'objectiu preferent de dotar les lletres catalanes del mateix prestigi que les homòlogues europees.

La professionalització de Guansé en el món literari, després d'una etapa de formació a la premsa de Tarragona entre 1918 i 1922, coincideix amb el trasllat a Barcelona el setembre d'aquest últim any. Gràcies a Antoni Rovira i Virgili, accedeix al món cultural per mitjà de la crítica literària a la *Revista de Catalunya* i la teatral a *La Publicitat*. És a partir d'aquests anys, en un context de resistencialisme sota la Dictadura de Primo de Rivera, que Guansé emprèn l'ofici traductor al costat de la ja esmentada crítica en diaris i revistes, a les quals s'hi afegirà el conreu literari en el camp de la narrativa i, molt poc després, el periodisme en capçaleres com *La Nau*.

2 L'etapa 1924–1930

La primera traducció completa de Domènec Guansé de què tenim notícia és una brevíssima adaptació de l'epopeia sànscrita *Mahâbhârata*, publicada el juny de 1924 dins la col·lecció popular La Novella Estrangera que Ventura Gassol havia posat en marxa el mes de març (Pinyol i Torrents 2002).¹ Es tracta d'un text molt probablement versionat a través del castellà o potser del francès, llengua de partida de totes les traduccions del tarragoní en aquesta etapa. La realització de la iniciativa, que degué ésser un encàrrec de Gassol, es justifica doblement: d'una banda, per una qüestió purament crematística, i de l'altra, per l'afany de Guansé de professionalitzar-se en el món de les lletres bo i diversificant la seva activitat. En qualsevol cas, *La princesa del bell somriure* —títol amb què es va publicar l'obra—, constitueix la primera provatura en el camp de la traducció, i denota l'interès de Guansé per participar de la dinàmica cultural des de diversos fronts. Més enllà d'això, però, es fa difícil inferir-ne més dades rellevants, com ara el grau de fidelitat a l'original o la recepció

¹ Vegeu l'anunci a *La Publicitat*, 19-III-1924, p. 7, en què, entre altres informacions, s'anuncia l'aparició de les primeres obres de la col·lecció. S'hi llegeix clarament «*La princesa del bell somriure*, Poema indi *Marhabata* [sic], Tr. Domènec Guansé». Uns anys més tard, concretament el 1935, C. A. Jordana en farà una nova adaptació per a la Col·lecció Popular Barcino.

que tingué, atès l'abast més aviat reduït d'una col·lecció de les característiques de La Novella Estrangera.

En canvi, les aportacions següents ja apunten altres indicis. Es tracta de dues col·laboracions per a la «Plana Literària» del diari *Tarragona*. El maig de 1926 Guansé tradueix alguns dels *Petits poèmes en prose* (1869) de Charles Baudelaire, i poc després, a l'agost, ho fa amb un conte del parnassià Théodore de Banville, de qui presenta un breu «Autoretrat» i versiona «Clair de lune», del recull de 1885 *Contes bourgeois* (Baudelaire 1926; Banville 1926). L'operació té interès per diverses raons. En primer lloc, perquè l'elecció d'aquests autors ja no sembla imposada: a la premsa de Tarragona, Guansé devia tenir molt marge d'actuació per publicar-hi allò que volgués, en lògica consonància amb el paper destacat que havia exercit en el tombant dels anys deu i vint en mitjans com el diari *Tarragona* (Isarch 2016, 30–121). I en segon lloc, perquè Banville i Baudelaire traeixen uns gustos que, tot i l'abandó progressiu del decadentisme característic del Guansé més primerenc, encara es fan presents —ni que sigui, com és aquest cas, per via indirecta. La presència de Baudelaire en els textos tarragonins de Guansé és força destacable, fins al punt que constitueix un dels noms propis imprescindibles en la conformació del seu imaginari finisecular. Podem parlar fins i tot d'una influència substancial: poques setmanes abans d'aquests poemes en prosa, Guansé havia publicat a la *Revista de Poesia* una ressenya força extensa sobre la traducció recent de *Les flors del mal* feta per Rossend Llates. Escrita en clau reivindicativa, la recensió posa en quarantena el valor purament formal de Baudelaire, ja que la seva poesia s'aguanta despallada tant de «tot el marbre, tot l'or, tota la imatgeria del simbolisme i tots els joiells dels preciosistes», com del satanisme i les blasfèmies que no foren sinó «un pur reclam». Tot seguit, lloa la qualitat, precisió i fidelitat de la versió de Llates (malgrat la inclusió qüestionable d'algun poema), que s'estén a gairebé tot el volum i que no es correspon amb la barroeria de l'edició. Així, el crític rebutja la caducitat de Baudelaire: lluny de desmarcar-se'n, l'assumeix com a part indestriable de les seves influències (Guansé 1926). En aquesta mateixa línia, a la darrerria de 1928 es farà ressò dels *Petits poemes en prosa* versionats per Agustí Esclasans en uns termes força equiparables, i mostrarà l'acoblament del poeta francès amb la idea de sinceritat —un concepte clau en l'ideari estètic de Guansé—, que prové de la identificació entre vida i obra i dona als seus versos un sentit ben actual: «Una literatura moderna, sense la influència de Baudelaire, seria una literatura mancada» (Guansé 1928d).

No és, però, fins a la cèlebre *Manon Lescaut* que el tarragoní s'enfronta amb el primer repte ambiciós. La proposta d'oferir en català la novella d'Antoine François Prévost li ha fet (sembla que amb certa pressa) Joan Puig i Ferrer, director literari de les Edicions Proa, amb l'objectiu posat en la conquesta d'un mercat que, si és capaç d'esgotar els tiratges de les popularíssimes obres de Josep M. Folch i Torres, existeix i és capaç de llegir en català. Es tracta, doncs, d'un públic majoritàriament femení, més o menys culturitzat, però que ja s'ha

fet gran i cal que faci un salt qualitatiu a productes diferents dels que ofereix regularment la Biblioteca Damisella o la Biblioteca Gentil.²

No cal dir que el factor lingüístic també hi juga un paper. Per a Guansé, gaudir de determinades obres literàries en català combat la inèrcia que siguin llegides en altres llengües. Tot sistema literari modern ha de comptar amb una producció estable d'obres traduïdes que, des de la diversificació, satisfaci els gustos lectors d'un públic majoritari no necessàriament especialitzat. Aquest argument es farà present de manera sovintejada en la producció teòrica de l'autor al llarg d'aquest període, i denota la necessitat d'actuar unitàriament i amb diligència per part de les editorials, cosa que implica no renunciar a cap gènere si el que es vol és ocupar, en el doble mercat que a Catalunya rivalitza pels mateixos sectors de públic, un lloc preferent, una «hegemonia que ens hem atribuït potser una mica gratuïtament fins avui i que ens ha estat concedida sense control i sense crítica» (Guansé 1929a).

La decisió de traduir *Manon Lescaut* en llengua catalana és indestruable d'un fet cabdal: des del mes de maig, les Edicions Proa han iniciat la seva activitat. Amb l'emblemàtica Biblioteca A Tot Vent al capdavant, Proa impulsa una política de continuïtat en matèria de traduccions de la gran literatura europea dels segles XIX i XX, i comença a donar forma a un catàleg modern i heterogeni que combina noms de fora i noms catalans (Manent 1984, 188–202; Llanas 2003 i 2005).³

Per tant, podem afirmar que, en la línia d'actuació literariocultural que Guansé ha anat afirmant entre 1924 i 1928, la incorporació d'aquest clàssic de la novella francesa encaixa perfectament i n'és una fita destacable, tant per la intencionalitat ideològica com per la voluntat de professionalització. Per la seva banda, Proa fa tota una declaració d'intencions en presentar-se al públic amb aquest text: pocs dies abans de donar el tret de sortida a la Biblioteca A Tot Vent, el traductor ja havia remarcat en una entrevista a *La Nau* amb Xavier Picanyol que «més que als homes, *Manon* fa una gran impressió en les noies» (Picanyol 1928); i quan ja fa dos mesos que l'obra és a les llibreries, publica, també a *La Nau*, l'article «La pobreta Manon», en què torna a apuntar la connexió amb el públic femení com un

² No pot descartar-se que fos Josep Carner qui suggerís la idea a Puig i Ferrer, el qual, en exposar els objectius de Proa, afirmarà el següent: «Una conversa amb en Josep Carner el dia de la seva anada a El Havre m'ajudà a aclarir idees. Ara tenim un pla perfectament estructurat, en l'ordre intel·lectual i en l'ordre econòmic» (Obiols 1928). Declaracions a banda, el cert és que el tipus d'iniciatives editorials que Carner havia estat duent a terme en els anys immediatament anteriors (i especialment des de 1918), sobretot amb relació a l'Editorial Catalana, avalarien aquesta hipòtesi: la conciliació entre «interessos materials i interessos espirituals» que l'autor de *Les bonhomies* fomentava com a eix articulador de la Biblioteca Literària, al costat de la traducció d'obres clàssiques i del foment novellístic autòcton, són factors que també conflueixen en el projecte d'Edicions Proa. Vegeu, per a aquesta qüestió, Cabré i Ortín (1984) i Castellanos (1996, 17–25).

³ Per al seguiment de l'activitat de Proa comptem amb diverses fonts d'informació que complementen les ja esmentades de Manent i Llanas: vegeu-ne una breu aportació a Guansé 1972, i una altra de Guillamon 2015 al catàleg de l'exposició *La propera festa del llibre serà de color taronja!*, que ofereix, amb profusió de material gràfic, una perspectiva global de l'empresa.

objectiu ineludible del nou projecte editorial, així com a la voluntat d'escurçar distàncies entre els nivells de consum del públic lector:

Per la meua banda, però, és precisament també el sentit de responsabilitat el que influí en gran manera a què traduís *Manon Lescaut*. ¿Quin altre llibre —vaig dir-me— podria recaptar més lectors per a les nostres lletres, que el de l'Abat Prévost? A les dones, a les noies, sobretot, és una lectura que les encisa. En el fons, totes són o volen ésser una mica Manon... I d'ací la suggestió del llibre. D'altra banda ens cal confessar que les nostres noies llegeixen molt poc, i que els llibres que llegeixen no són dels millors... O Folch i Torres o Pedro Mata, sembla que és el seu dilema. I veieu si l'Abat Prévost no és un autor molt superior, en tots conceptes, als autors esmentats. Les que siguin intel·ligents s'adonaran que la literatura és una cosa de més grau i més encisadora del que els feien imaginar els seus autors preferits. Amb *Manon Lescaut* llur bon gust natural, haurà millorat força i llur sensibilitat s'haurà enriquit. I puc estar satisfet de la meua eficàcia —vull dir de l'eficàcia de l'Abat Prévost, naturalment: *Manon Lescaut*, segons em diuen alguns llibreters amics, és un dels llibres d'enguany que ha tingut més sortida...

I no em cal pas ni avergonyir-me'n ni repenedir-me'n d'aquesta traducció. Ni *Manon*, ni el *Càndid*, ni el *Werther*, poden, com temen els senyors de *Catalunya Social*, canviar el nostre renaixement, «en una profunda decadència». Tots tres són llibres que marquen, en llurs respectives literatures, un moment de partida. Tots tres han tingut ramificacions esponeroses.

Em cal confessar, però, que no em vaig deturar a pensar, abans d'emprendre la meua traducció, si en el llibre hi havia alguna cosa heterodoxa, o si hi havia algun passatge més o menys llibertí. Però, sigui com sigui, és evident que en el llibre no hi ha res d'això. Estic convençut que mai no ha estat a l'Índex, i malgrat el pintoresc i deliciós realisme de la passió del cavaller des Grieux, cap de les seves escenes, pot fer passar una torbació pel front d'una verge. Al contrari, el llibre és ple de reflexions morals i de màximes de les més austeres (Guansé 1928b).

L'article, que posa el valor educatiu de *Manon Lescaut* per davant de les seves qualitats artístiques, dóna la mesura exacta del gran valor que Guansé li atribueix en el context sociocultural coetani. No s'hi val a oferir només un producte de consum, sinó un text literari acompanyat per una bona presentació, i que a més testimonii un model de llengua vàlid per al tipus de públic que busca.

La recepció crítica de la premsa, elogiosa i gairebé unànime, en va destacar la naturalitat, la fidelitat a Prévost i l'elevat nivell lingüístic, elements tots que certificaven la professionalitat amb què Guansé havia dut l'empresa a bon port. Així, una de les lloances més abrandades, per exemple, provingué justament del *Diario de Tarragona*, des d'on Antoni Brunet es fixava especialment en els encerts estilístics del traductor:

Són nombroses i variades les opinions que s'han enunciat referents a ço que deu ésser una traducció. Des del que reclama la fidelitat absoluta de l'original fins al que reivindica la manera de veure i de sentir actuals—en temps i en lloc—[,] una riquíssima policromia de parers personalíssims us desorienta l'esguard com els bigarrats fistons d'un *mihrab*.

Tanmateix, la traducció de *Manon* és d'aquelles que aclareixen tot seguit la inutilitat de les teoritzacions *a priori*. És un cas de fidelitat ben entesa, sense encarcaments ni devotismes. Així Guansé ha reeixit en l'agermanament d'un ambient tan remot i allunyat amb un llenguatge que no deix el més insignificant residu d'influències més o menys arcaïtzants ni de torturacions per arribar a un equilibri idiomàtic.

Hem de reconèixer una vegada més la fluïdesa i ductilitat com a condicions privilegiades de la prosa del traductor. El català d'en Guansé és exempt de caïres i rossaments com en certa dosi—prou insignificant, ja—hom suposa i admet en la nostra literatura.

El nostrador de *Manon* és dels qui evidencien la prosperitat del bell catalanesc que no fa gaire exultava un altre tarragoní, en Rovira i Virgili.

Per a trasplantar la frescor contínuament vibràtil de la novel·la mestra de l'Abat Prévost, calia un lèxic clar, sonor, un estil diàfan. Altrament tota la sinceritat—no poc ingènua—i la bellesa de la passió que perfila la novel·la, s'haurien distanciat del conjunt enterament harmònic en què l'autor les havia plaçat mestrívolament (Brunet 1928).

Consideracions idiomàtiques a banda, Guansé va encarar la traducció des d'una actitud deslligada d'engavanyaments morals: en realitat, tal com llegíem més amunt, «La pobreta Manon» també s'erigia com una defensa davant de les invectives que l'editorial de la revista *Catalunya social* corresponent al juny de 1928 proferia: *Manon Lescaut* hi era titllada d'«aberració passional», i la seva incorporació en català, capaç de generar un «emmetzinament d'intel·ligències i passions i la neutralització de valors morals i socials». No cal dir que la polèmica s'inseria de ple en el conegut debat entre l'art i la moral que va gairebé capitalitzar els medis literaris durant la segona meitat dels anys vint, i en el qual l'autor es veié immers en diverses ocasions (Isarch 2016, 230–237 i 306–309). Prenent com a punt de partida l'acusació d'irresponsabilitat que els sectors catòlics adreçaven contra ell i contra Carles Soldevila, Guansé apel·là al «sentit de responsabilitat» d'un traductor a l'hora de plantejar la seva feina en termes de captació de lectors, d'educació del gust o, fins i tot, de modelatge lingüístic. I en un text a *La Nau* de final de 1929 arribaria a defensar el caràcter catòlic del llibre en assenyalar la manca de fonament dels escàndols generats arran de la publicació: «*Manon Lescaut* és, no obstant, una novel·la catòlica. I, com ella, mil d'altres. Però és molt més estesa la creença que la novel·la catòlica ha d'ésser escrita amb aigua de roses i, si és possible, amb aigua beneïta» (Guansé 1929c).

En qualsevol cas, la polseguera aixecada, que de ben segur contribuï a l'indiscutible èxit de vendes i a la bona acollida de l'obra, serveix per recordar que la novel·la de Prévost gaudia d'enorme popularitat. Joan Alzina, des de la manresana *Ciutat*, considerava que *Manon*

Lescaut i *Adolphe*, de Benjamin Constant, eren «dues obres que ja fa anys que han esdevingut populars a totes les llengües cultes del món», i que «com més anys passin més populars esdevindran» (Alzina 1928). I des de la secció de llibres de *L'Esquella de la Torratxa* hom en remarcava la justa fama: «No cal fer la crítica d'aquesta novella. Tothom la coneix. Tothom l'ha llegit. S'ha fet popular, però no vulgar» (Alpha 1928). Es tractava, ni més ni menys, d'una història molt present en l'imaginari col·lectiu, que calia incorporar de totes passades: segons s'anunciava en una nota a *La Publicitat* de març de 1924, pel juliol hauria hagut d'aparèixer una traducció de *Manon Lescaut* a «La Novella Estrangera», feta per Ventura Gassol, que no va materialitzar-se. I abans, l'any 1923, Josep Maria de Sagarra havia escrit un article a *La Publicitat*, «La lliçó de Manon Lescaut», en què reivindicava amb entusiasme «la tragèdia sexual més desesperada i més cafre que hagi concebut mai el cervell de l'home», per damunt de les mistificacions i paròdies de què al llarg dels anys ha estat objecte. Segons Sagarra, la força passional no empallidia amb els anys, i en canvi deixava fora de joc obres com *Resurrecció* de Tolstoi, *Adolphe*, de Benjamin Constant, i fins i tot Wagner i Stendhal. La lliçó de l'obra era la plàcida acceptació de les passions, de les conseqüències de l'amor tràgic, la humilitat amb què Desgrieux es conformava amb els fets. I reblava: «en *Manon Lescaut* no hi ha un sol moment que no concordi amb la veritat i la vida» (Sagarra 1923). No sembla forassenyat suposar que Guansé devia conèixer aquest article, i que fins i tot en podia haver estat un dels esperons per a la traducció, juntament amb dos altres referents contextuals que podien potenciar-ne una recepció favorable. El primer, força evident, és que el públic tenia molt fresca a la memòria l'adaptació cinematogràfica que s'havia projectat a Barcelona els anys 1926 i 1927 en la versió alemanya del director Arthur Robison. El segon, menys difós però més proper cronològicament a la publicació del volum, és la representació operística al Gran Teatre del Liceu de *Manon*, de Massenet, el 3 de novembre de 1927. A banda de les estrenes liceístiques de 1894 i 1896 i d'altres reposicions en temporades successives, val a dir que el desembre de 1923 i el novembre de 1924 el coliseu barceloní ja havia acollit l'obra, en les adaptacions de Puccini i Massenet, respectivament; i que pocs anys més tard, el juny de 1929, l'òpera del músic francès s'hi havia tornat a representar.

El 1930 veu la llum una nova contribució guanseniana, el *Diccionari filosòfic* de Voltaire, encapçalada per un pròleg de Gabriel Alomar. Segons es dedueix per algunes notes de premsa, el llibre apareix el mes de gener, si bé molt probablement la traducció ja estava feta, o iniciada, força temps abans: un anunci a *La Publicitat* d'agost de 1928 informa que l'editor Antoni López publicarà «en breu» algunes obres estrangeres, entre les quals hi trobem el *Diccionari filosòfic* en versió de Guansé. I un any després, els diaris ja l'anuncien per a l'octubre de 1929.

La conjuntura cultural del tombant de dècada, amb un relatiu equilibri entre empreses editores, autors, públic i perspectives comercials, predisposa Guansé per fer un pas endavant i exigir a les editorials que apostin fort per una política de traduccions planificada i ambiciosa. Diversos articles seus apunten en aquesta línia, amb declaracions absolutament diàfanes; en una reflexió a propòsit dels germans Heinrich i Thomas Mann, assenyala:

I cal no oblidar que la incorporació al nostre idioma d'aquests autors, als quals un èxit internacional o un premi posa en moment de moda, ens faria guanyar un gran nombre de lectors. Els diaris els fan, sense adonar-se'n, una sorollosa propaganda. L'interès que desvetllen sobrepasa força els nuclis dels aficionats a la literatura. Si no interessent tant com una ballarina internacional o com un as de l'esport, poc se'n falta en molts casos. És, doncs, una forta munió de gent que vol conèixer-los. I com que es tracta d'una curiositat alhora momentània i sense gaire espera, el públic els llegirà en el primer idioma que li siguin presentats, per poc entenedor que li sigui.

[...]

No se m'amaguen les dificultats amb què es troben les nostres editorials per seguir el ritme accelerat del moviment literari internacional: manca de personal adequat, inseguretat en els encàrrecs, etc. El darrer número del butlletí de l'Editorial Proa parla precisament d'aquests entrebancs, tot promentent de superar-los.

Cal que ens hi esforcem tots, editors i autors, encara que per això calguin sacrificis. Com més ens exposem tots plegats, com més fort sigui el nostre joc, més probabilitats tindrem de guanyar. Els jugadors tímids, no ofereixen interès ni suggestió de cap mena (Guansé 1929b).

A diferència de la sorollosa irrupció de *Manon Lescaut* en el panorama lletrat, però, i malgrat reclams com el que acabem de llegir perquè es tradueixin noms cabdals de les lletres foranes, l'antologia volteriana és rebuda amb força discreció i no genera, més enllà dels anuncis habituals en premsa inserits per la Llibreria Catalònia, gaire ressò crític. Per tal de difondre l'obra, Guansé escriu un text a *La Nau*, «L'estil de Voltaire», amb un clar to propagandístic. Interessa, al marge d'aquest aspecte, l'aposta per l'estil del filòsof com a model prosístic:

D'un temps ençà Voltaire ha fet entrada a les lletres catalanes. Hom n'hi ha traduït dos dels seus millors contes: «Candide» i «L'Ingénu». La col·lecció d'obres selectes ens en publica ara una tria del *Diccionari filosòfic*. Aquestes traduccions, dintre les nostres lletres, ens semblen un fet força remarcable. Voltaire és, per sobre de tot, la claredat i l'ordre aliats amb la gràcia. La seva prosa és no solament la millor prosa francesa, ans, en un sentit més genèric, una de les millors proses del món. Per sobre el filòsof que hi pugui haver en Voltaire, el que ens estimem d'ell és aquesta prosa (Guansé 1930a).

A continuació, emprèn la lloança, amb especial èmfasi en les pàgines triades del *Diccionari filosòfic*, i clou l'article amb uns mots que revelen la forta atracció que experimenta envers la prosa d'un autor que considera modèlic: «Si Voltaire hagués entrat més aviat en les nostres lletres, ¡quantes monstruositats literàries, probablement, no ens hauríem estalviat! ¡De quants enfarfeces no s'hauria vist la nostra prosa alliberada!».

Tot i que l'afany mostrat per Guansé en la difusió de Voltaire tendeix a centrar-se en les seves virtuts estilístiques, no s'estalvia nous atacs dels sectors catòlics. En aquest

cas, polemitza amb Josep M. Capdevila, que des de les pàgines d'*El Matí* ha emès dures desqualificacions envers l'obra; Guansé respon amb un columna a la seva secció habitual de *La Nau* fent gala d'una sorprenent acritud que en molts moments frega l'atac personal a Capdevila, que abans de ser descrit com «un dels escriptors catalans d'una ignorància més sòlida», ha estat acusat de «manca d'idees», «eixutesa intel·lectual» i «ineptitud» periodística (Guansé 1930b). Acusacions, aquestes, que no es corresponen amb la moderació i la sagacitat retòrica mostrada en altres articles contra els representants de l'ortodòxia religiosa.

3 L'etapa 1930–1933

La *Manon Lescaut* que Guansé havia donat a conèixer el 1928 assenyala una fita en el seu reconeixement com a traductor, i marca el pas a les següents incorporacions foranes que durà a terme, entrada ja la quarta dècada del segle. Si exclouem el *Diccionari filosòfic* de Voltaire, peça no narrativa que d'alguna manera suposa un petit parèntesi, podem observar que les tres obres següents comparteixen alguns trets significatius. D'entrada, són obres prestigades dins la tradició literària francesa: es tracta d'*Afrodita*, de Pierre Louÿs, que apareix a principi de 1931; *Bell amic*, de Guy de Maupassant, que es publica el mes de setembre del mateix any, i *El coronel Chabert* de Balzac, el 1933, a les quals cal afegir sengles narracions curtes de dos autors postromàntics, Gérard de Nerval («Octavie ou L'illusion») i Charles Nodier («M. de la Mettrie, ou les Superstitions»), que veuen la llum a *D'Ací i d'Allà* els mesos de maig i setembre de 1931.⁴ Els textos escollits, a més, se situen en un espai de confluència entre l'alta cultura i la mà estesa a sectors de públic majoritaris, com el femení, ja sigui per mitjà de la novella històrica d'inspiració decadentista i rivets eròtics —en el cas de Louÿs—, ja sigui per mitjà de la tradició realista —en els casos de Maupassant i Balzac. Això vol dir que el traductor no opta per novetats literàries, sinó per obres consolidades que ja compten amb un considerable reconeixement i n'asseguren, així, un cert èxit de vendes. Aquesta percepció, a més (assimilable a la dels respectius directors editorials de la Biblioteca Univers i A Tot Vent, Carles Soldevila i Joan Puig i Ferrer), es fa extensible a qualsevol altre literat que, en virtut d'una gran capacitat creadora, pugui acomplir aquesta funció essencial; així, per exemple, Tolstoi i Dostoievski han estat els més venuts per la Diada del Llibre per la potència «per a conquerir el públic i per eixamplar-lo» (Guansé 1928c).⁵

⁴ Al *Catàleg de la Llibreria Catalònia 1929–1930*, p. 12, dins l'apartat «Volums immediats» de la Biblioteca Univers, figura explícitament *La Cartoixa de Parma* amb la menció següent: «trad. de Domènec Guansé». El matís entre «Volums immediats» i «En preparació» que assenyala el catàleg hauria de diferenciar una imminència en la publicació que, a la pràctica, no era tal, atès que només van acabar materialitzant-se dos dels vuit títols de la llista. Amb independència del grau de concreció a què arribés, aquesta iniciativa d'oferir Stendhal en català confirma l'aposta guanseniana per incorporar a la cultura autòctona un tipus de novella capaç de satisfer un públic majoritari.

⁵ Comentaris d'aquest tipus sobre la literatura eslava proliferaran a la premsa a partir de la segona meitat de 1928, aprofitant el centenari de Tolstoi. Per a la recepció tolstoiana a Catalunya, es pot consultar Pinyol i Torrents 2010.

Per altra banda, tampoc en aquests casos s'ha de descartar l'inevitable factor crematístic. Com a mínim en les dues primeres iniciatives, el seu germà, Antoni Guansé, va tenir algun tipus d'intervenció, la qual cosa apuntaria a una certa urgència per complir amb els terminis establerts per les editorials. Es fa difícil, mancats com estem de testimonis més directes, determinar amb exactitud fins a quin grau correspon atribuir respectivament a cada un dels dos germans les versions d'*Afrodita* i *Bell amic*; el cas és, però, que a la coberta del volum de la Biblioteca Univers s'explicita —tot i l'estratègia de signar com a A. G. Salesas— la doble autoria del text català, cosa que no es fa amb l'obra de Maupassant. Algunes pistes que poden aclarir la qüestió apareixen explicades al volum de converses amb Vicenç Riera Llorca *Nou obstinats* (1971), cabdal per a l'acostament biogràfic a la figura de Guansé. Quan és interpellat per les traduccions d'abans de la guerra, respon:

La primera, *Manon Lescaut*, va iniciar la Biblioteca A Tot Vent, de l'Editorial Proa. Després vaig traduir *Bell amic* i *Afrodita*. M'ajudava molt el meu germà Antoni, ja t'ho he dit algunes vegades. És curiós que el meu germà, tot i escriure molt bé i tenir una gran cultura, no ha provat mai de dedicar-se a la literatura. No sé si deu haver estat cosa de seny... Però ha encomanat la seva sensibilitat i el seu bon gust al seu fill, el pintor (Riera Llorca 1971, 49).

L'afirmació confirma, doncs, un apunt que Riera Llorca ha consignat poques pàgines abans, en el davantal de presentació del personatge, a partir d'uns fragments biogràfics que havia demanat al propi Guansé per a la confecció del volum *Nou obstinats* (i que es conserven al fons personal del tarragoní dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya): «Ja, abans de la guerra, Domènec Guansé era un home que tenia més feina de la que podia enllestir i durant temporades li'n feia una bona part el seu germà Antoni, pare del pintor Antoni Guansé, avui instal·lat a París. Les traduccions de *Bell amic*, de Guy de Maupassant, i de *Afrodita*, de Pierre Louys, signades per Domènec Guansé, són gairebé en la seva totalitat obra d'Antoni Guansé» (Riera Llorca 1971, 33–34).

Pel que fa a les dues narracions aparegudes al magazín de Carles Soldevila, tant Nodier com Nerval ja eren coneguts entre els lectors catalans: entre els anys 1924 i 1925 La Novella Estrangera n'havia publicat algunes narracions breus (Pinyol i Torrents 2002, 36–40). El fet que Guansé hagués col·laborat amb la col·lecció de Ventura Gassol indueix a pensar que devia haver llegit els textos de tots dos autors, si no és que ja els coneixia d'antuvi, atès el seu domini de l'idioma i del vast coneixement de la literatura francesa del tombant de segle, testimoniable tant per les col·laboracions periodístiques tarragonines (Isarch 2016, 35–56, 96–112) com per declaracions del propi autor en fer balanç de la seva formació literària (Guansé 1927).

El text de Nerval, de regust explícitament romàntic, explica el vagareig per diversos llocs d'Itàlia d'un viatger que fuig d'un amor parisenc (Nerval 1931). Amb Nàpols com a espai destacat, la història es descabdella en una atmosfera d'ensonyament afavorida per la percepció subjectiva del narrador, que viu condicionat per les variacions en les respectives

relacions amb tres dones: la que deixa a París, la jove anglesa Octàvia, símbol de puresa i sacrifici, i una enigmàtica gitana de capteniment misteriós. El conte de Nodier, en canvi, s'explica millor pel subtítol original («Les Superstitions») que no pas per l'afegitò guansenià («Una brillant fantasia d'un vell autor romàntic»). Assistim a una conversa que mantenen en un hostal rural M. Jacques Mauduyt i M. de la Mettrie a l'entorn de la veritable naturalesa de les supersticions, reportada al seu torn al narrador per un estrany personatge, Nyctale. Es tracta d'un escrit més extens que el de Nerval, si bé és més mancat d'acció i diposita tot l'interès en la dissertació gairebé filosòfica sobre les superxeries (Nodier 1931).

Més enllà de les consideracions sobre el valor literari intrínsec dels dos textos, el marc referencial els connecta de forma clara amb les preferències estètiques de Domènec Guansé. La seva tirada per la narrativa francòfona del segle XIX resulta, com hem apuntat més amunt, indiscutible; tant, de fet, com la resistència envers la producció francesa coetània, de la qual acabarà abjurant en no pas pocs articles. Establirà, així, una diferència essencial entre els escriptors gals que escull per incorporar a la llengua catalana i aquells altres que, en la cursa per la modernitat literària, no tenen pràcticament res per oferir en comparació amb els literats d'altres latituds:

Mentre anglesos i alemanys per renovar-se recerquen els greus problemes morals i psicològics que avui neguitegen els homes, els nostres veïns d'enllà de Pirineu, esclaus de la banalitat, de la lleugeresa i de l'arribisme, no passen, per semblar originals, de les simulacions i mixtificacions més barroeres que no criden ja l'atenció sinó de quatre snobs superficials i badocs (Guansé 1931b)

I és des d'aquesta perspectiva —no exempta d'una certa contradicció— que cal entendre les traduccions que veuen la llum el 1931. *Afrodita*, de Pierre Louÿs, es publica el mes de febrer, si bé és probable que ja estigués totalment enllestida, o bé en un estadi molt avançat, l'abril de 1930: un anunci inserit a *La Publicitat* el dia 27 n'informa juntament amb altres novetats de la Biblioteca Univers, tot i el decalatge evident entre la notícia i la publicació efectiva d'alguns dels volums.⁶ Alguna raó que desconeixem en retarda l'aparició, però en qualsevol cas la dada apunta cap a una clara continuïtat amb l'etapa immediatament anterior, no només pel que fa a la cronologia de les traduccions guansenianes, sinó també en l'aspecte creatiu: així, l'escriptura de la versió catalana d'*Afrodita* conviu amb el procés d'elaboració de la *nouvelle* de Guansé «Com vaig assassinar Georgina», que s'edita el mes

⁶ «Informació Catalana. Biblioteca Univers...», *La Publicitat*, 27-IV-1930, p. 7. La relació de títols es compleix exactament fins al número XII, que correspon a *Els silencis del coronel Bramble*, d'André Maurois; a partir del següent, però, l'anunci i la seqüència real de la col·lecció difereixen sensiblement. S'hi anuncia, per exemple, *La mort a Venècia*, de Thomas Mann, o *Lorenzaccio*, d'Alfred de Musset, que mai no veuran la llum a la Biblioteca Univers, mentre que immediatament després de l'obra de Maurois es publiquen *La nit de Vincennes*, d'Alfred de Vigny, o *Tres anys*, de Txékhov, dels quals no s'havia donat notícia. Per collacionar la informació de *La Publicitat*, es pot consultar el llistat que ofereix Bacardí 2002, 64–66.

de maig de 1930 en el volum homònim, i que constitueix el seu primer lliurament prosístic rellevant d'una certa extensió i ambició compositiva (Isarch 2004; Isarch 2016, 366–408).

Fidel al subtítol original («moeurs antiques»), la novel·la s'ambienta a l'Alexandria governada per la reina Berenice, i narra una tràgica història amorosa protagonitzada per la cortesana Crisis i l'escultor Demètrios. És indubtable l'influx que sobre aquesta obra havia tingut la *Salammbô* (1862) de Flaubert, perquè l'ambientació exòtica, la visió de l'Orient sàdic, luxuriós i violent, així com el poder destructor de la dona, remetien invariablement de l'una a l'altra. Tanmateix, la novel·la de Louÿs evita les grans escenes de batalles i el detallisme obsessiu de Flaubert per centrar-se en la trama amorosa, factor que, pel probable interès entre un públic femení, fa decidir Guansé per aquesta obra. L'aposta que en fa és més moderna del que hom pugui pensar, perquè tradueix també el «Prefaci» amb què l'autor belga defensava el tractament de l'erotisme i la sensualitat per una qüestió de versemblança narrativa: «Fins ara, els escriptors moderns que s'han adreçat a un públic de noies i normalistes, o a un de menys previngut encara, han emprat un complicat estratagema, que a mi em desplaça per la seva hipocresia: «He descrit la voluptat, diuen, a fi d'exaltar la virtut.» Al capdavant d'una novel·la, la intriga de la qual es desenrotlla a Alexandria, refuso en absolut de cometre un tal anacronisme» (Louÿs 1931, 9). Tot el prefaci, de fet, constitueix una defensa de l'amor sexual lliure, i s'estructura com una mena de tractat sobre la moralitat del món hellènic ençà. En darrer terme, també és un plany pel retrocés que el món ha experimentat en aquest camp de la vida (Louÿs 1931, 7–14).

No cal dir que la qüestió toca de ple, una vegada més, la polèmica entre l'art i la moral, a la qual fèiem referència amb anterioritat. Per això, Guansé s'avança a les invectives catòliques i és el primer a ocupar-se de l'obra en els diaris barcelonins. L'article que escriu el mes de febrer de 1931 a *La Rambla* explicita l'afany que l'ha mogut, juntament amb Antoni Guansé, a fer-ne la versió catalana: «Si l'han traduïda ha estat per sentir un goig paral·lel al que sentí Pierre Louys en compondre-la. I, encara, amb l'esperança de conquerir, amb un llibre que ofereix tantes seduccions, alguns lectors per a les lletres catalanes». Però l'apunt més interessant és el dedicat a la presumpta immoralitat d'*Afrodita*, de la qual, després d'haver-ne lloat la pulcritud de l'edició, diu:

Tot això, naturalment, no vol dir pas que no pugui ésser adreçada a l'obra, l'acusació de corruptora. I bé? Per molt subtil que hagi estat l'autor a crear una atmosfera de sensualitat, aquesta sensualitat ¿serà tan intensa com la que desvetlla una dona que se sap a consciència bonica i que surt a l'escena, a la pantalla o simplement al carrer, disposada a encisar amb la seva boniquesa?...

No obstant, reconeixem que aquest llibre per tantes coses admirables, té un punt feble. El paganisme filosòfic de Pierre Louys, el seu furor anticristià que el porta fins a fer una paròdia de la Crucifixió, són sense defensa. El llibre, ideològicament, és buit. En els moments, sortosament breus, que l'autor vol ésser transcendental, es fa insuportable. Només la gràcia sempre seductora de la seva prosa, l'aguanta en tals moments. Però

aquesta mateixa feblesa de la seva pobra ideologia fa que els seus «verins» no siguin terribles per ningú (Guansé 1931a).

És a dir, que en relativitza l'abast considerant que la vida moderna conté elements molt més pertorbadors, i assumeix la buidor del discurs anticristià de Louÿs. El to de Guansé és, certament, de baixa intensitat, preveient les rèpliques que el llibre generarà entre els sectors reaccionaris. Cal tenir en compte, a més, que a Louÿs, mort a mitjan 1925, ja li havia passat el moment de glòria, i ni tan sols a França no escandalitzava com anys enrere; Josep M. de Sagarra, que no en tenia cap bona opinió, s'havia encarregat de recordar-ho als lectors catalans amb una necrològica a *La Publicitat* tot just després del traspàs: «La manca d'audàcia de la prosa de Pierre Louys fa riure i fa pena davant de la de Proust o de Gide, posem per exemple. Avui dia s'ha començat una època de sinceritat i de descordament que aquelles coses de Pierre Louys que llegíem als disset anys ens fan l'efecte d'un caramel de professor de Corpus» (Sagarra 1925). Malgrat tot, s'acaba produint allò que Guansé preveia, i ja el mes de març trobem la irada reacció en forma de duríssim comentari contra la traducció d'aquesta novella. Es tracta d'un extens escrit de Ramon Rucabado al setmanari *Catalunya Social* en què prova de rebatre amb arguments teològics algunes de les afirmacions que Louÿs exposa al prefaci de l'obra, que és el blanc de tots els atacs perquè, segons confessa Rucabado mateix, s'ha vedat «l'entrada a la fètida latrina del cos del llibre». El crític catòlic fins arriba a incloure l'editor en l'anatema i fer-lo, així, corresponsable del pecat: «A la vostra salut, Carles Soldevila, director de la Biblioteca "Univers"! Una mateixa glòria embolcalla Soldevila i Guansé, els dos traductors de Voltaire. Ben poca cosa és la finor que han après de llur mestre, els importadors del *Càndid* i del *Diccionari Filosòfic*» (Rucabado 1931, 1042).

Sigui com vulgui, a mitjan mes de febrer n'apareix una primera recensió de Roure i Torent. El col·laborador de *La Nau* se cenyeix a l'aspecte purament literari, si bé no desaprofita l'avinentsa per llançar un dard a tots els furibunds moralistes. En aquest sentit, és significatiu que esmenti com a exemple el cas de Voltaire, i de fet, dona la polèmica per tancada: «De llavors ençà, els autors catalans han pogut aparèixer sense un vel de falsa castedat i els editors han llançat traduccions sense haver de preocupar-se dels convencionalismes morals». Roure i Torent destaca l'extremada gràcia de l'estil de Louÿs, que li estalvia la caiguda en la franca pornografia, fins al punt que «el seu art és tan magistral, sap dir les coses amb una gràcia tan perfecta, que tot esperit lliure, lluny de sentir repugnància, troba en *Aphrodite* la delectança que produeix el bell dir, el ver erotisme i una novella ben feta de debò». El ressenyador conclou amb uns mots de cortesia per destacar-ne l'estil llisquent i alhora fidel: «La versió de D. Guansé i A. G. Salesas, rica de lèxic, és àgil i fluïda i l'estil conserva tot el sensualisme de l'original. La tasca dels traductors ha estat fecunda: han traslladat l'obra al català d'una manera immàcula» (Roure i Torent 1931).

Tot i la bona acollida que brinda Roure i Torent a aquesta novella, el cert és que *Afrodita* no generarà gaires articles més, fora d'un breu comentari sense signar. En efecte, el març de 1931 *La Publicitat* inclou el text següent, que reproduïm íntegrament:

No cal que pretenguem analitzar i comentar aquí aquesta discutidíssima novella del gran autor francès. La nostra missió no va més enllà de donar compte de la seva aportació a la bibliografia catalana per la Biblioteca Univers, gràcies a una traducció acuradíssima de Domènec Guansé i A. Salesas.

La traducció que aquests dos escriptors catalans han fet d'*Afrodita*, de Pierre Louys, podria servir de model de versions literàries per la seva elegància, la seva fidelitat i la seva correcció admirable.

Donat l'estil personalíssim de Pierre Louys la traducció de la seva novella *Afrodita* al català esdevenia una empresa de dificultats. Per això sobresurt amb més relleu el mèrit dels traductors en presentar-nos una novella francesa en català sense que el lector que hagi llegit l'original francès pugui constatar, per exigent que sigui, que l'obra perd força literària en ésser traduïda.

¿De quantes traduccions pot dir-se el mateix? De ben poques. Per això consignem l'èxit aconseguit per la Biblioteca Univers aparellant-lo amb l'èxit que mereixen els senyors Guansé i Salesas ([s. s. 1931]).

La nota se centra en les virtuts formals i idiomàtiques, i refusa explícitament endinsar-se en el contingut específic. L'anònim comentarista considera exemplar el text català que en resulta, pels mateixos factors que posava de relleu Roure i Torent: la fidelitat a l'original, la ductilitat lingüística de què fan gala els dos traductors i la conservació de l'esperit original, i per tot plegat hi veu un possible model per a altres homes de lletres que es llancin a l'empresa de traduir.

Pocs mesos després —molt probablement al setembre—, surt a la venda *Bell amic*, versió catalana de la coneguda novella que Guy de Maupassant havia publicat originàriament el 1885. Agombolada pel prestigi de Proa, i avalada per una altra obra del mateix autor publicada el 1930 també a Proa (*La casa Tellier*, en versió de Domènec de Bellmunt), el director literari Joan Puig i Ferrer devia creure en la rendibilitat de Maupassant en termes mercantils. Novament, però, la recepció crítica és més aviat escassa, i encara, presidida un cop més per Guansé, que s'autorecensiona a *La Publicitat* l'octubre de 1931.

El text s'obre amb una reflexió sobre les raons de l'èxit de Maupassant entre el públic francès, i afirma que és una qüestió d'haver «sabut reproduir amb tota vitalitat els personatges més diversos, personatges, però, més aviat vulgars, com en veiem cada dia, els trets característics dels quals són comuns a tantes persones». Tot seguit, comenta la novella i fa referència a la fama pervinguda per Maupassant en el gènere de la narrativa breu. Allò que té de més interessant l'article, tanmateix, se situa fora de l'àmbit literari:

Signada com és per mi mateix la versió catalana, no tinc autoritat per parlar-ne. Vull observar, no obstant, que per no haver tingut ocasió de repassar les proves, no me'n sabia fer completament responsable. No he pogut, tampoc, llegir el volum de la traducció; però la seriositat de la biblioteca on és publicada la traducció, inspira prou confiança per fer-me creure que hauran estat salvats tots els possibles errors.

Altrament, l'estil de Guy de Maupassant té tanta força, tanta vitalitat, que diríem que és fet a prova d'atemptats i de traductors sense manya (Guansé 1931c).⁷

Ni la justificació en l'estil del francès, ni tampoc el descàrrec envers Proa amb la referència tal vegada irònica a la seva «seriositat», no amaguen el to de retret d'aquestes paraules. El fet que reporta Guansé evidencia una situació que suposem extrapolable a bona part dels traductors catalans del període i a les demandes dels directors literaris. La precarietat amb què ha treballat l'autor, que ni tan sols ha pogut revisar el text abans de lliurar-lo a impremta en els terminis exigits, pren molt més sentit si es posa en relació amb el fet ja comentat que, tant a *Bell amic* com a *Afrodita*, ha treballat conjuntament amb el seu germà Antoni, ja que Guansé tenia «més feina de la que podia enllestir» (Riera Llorca 1971, 33).⁸

L'última obra d'aquest període que tradueix Guansé és *El coronel Chabert*, una novella breu que Honoré de Balzac havia publicat el 1844. Tot i que no hi consta la data d'edició, molt probablement apareix els primers dies de 1933: el fet que sigui el número 23 de la Biblioteca Univers, així com els diversos anuncis en premsa que entre els dies 12 i 18 del mes de gener van anunciant-ne l'aparició, apunten cap a aquesta data.

Amb aquesta traducció, el tarragoní ret comptes amb un dels seus escriptors més admirats. Balzac constitueix una referència constant, tant en articles periodístics, comentaris diversos, records de lectures juvenils, com, molt més sovint, en ressenyes llibresques, siguin o no dedicades de manera específica al francès. I a partir de la segona meitat dels anys vint, Guansé en reivindica sistemàticament la vigència del model i reclama que sigui incorporat a la llengua catalana: «Fins avui, llevat d'algun que altre assaig molt tímid, pot dir-se que Dostoievski, Balzac, Stendhal, Tolstoi... no han parlat encara en català. Això comença, certament, a ésser deplorable per a una literatura que s'estimi», afirmava el 1928 amb motiu de l'aparició pública d'Edicions Proa (Guansé 1928a). Certament, la presència de l'escriptor gal és ben escassa, i encara cal cercar-la en les col·leccions en llengua castellana; els pocs projectes per anostrat-la, a més, no havien reeixit: sembla que el 1924 havia d'aparèixer una

⁷ Sembla que l'article féu reaccionar els responsables de Proa, i el mateix dia que es publicà a la premsa, Marcellí Antich trameté una missiva a Guansé fent referència als exemplars no distribuïts i excusant-se'n: «Estimat amic: Us estranyarà segurament que hagin transcorregut tants dies de la sortida de *Bell amic* i no hàgim repartit els exemplars de premsa. És perquè abans volia que em diguéssiu si volíeu signar-los o volíeu incloure-hi una tarja o altra forma que preferíssiu. Les moltes ocupacions d'ordre divers de l'editorial me n'han distret. Perdoneu-me / Digueu-me també els exemplars que com a traductor us corresponen i us els trametem. / Cordialment us estreny la mà / M. Antich» (Fons Domènec Guansé, ANC).

⁸ No ens podem estar de consignar el breu assaig que dedica a *Bell amic*, des de les pàgines de *Mirador*, Rafael Tasis (1932): a partir d'una comparativa amb una obra de Frederic Mistral, defineix el fort contrast entre dues sensibilitats coetànies. No cal dir que el crític, fidel als propis interessos, es queda amb l'obra de Maupassant i els seus personatges inoblidables, «perquè són molt a prop nostre, perquè lluiten amb totes les armes, i també probablement perquè són més divertits (de la mateixa manera que el públic troba més apassionants les gestes tèrboles dels *gangsters* que un recull admirable i exemplar de vides de sants)».

traducció d'*El coronel Chabert* feta per Carles Soldevila a «La Novella Estrangera», que, com tants altres anuncis de la col·lecció, no arriba a concretar-se.⁹

En la línia de les obres de Louÿs i Maupassant, la recepció és força tèbia. Tanmateix, en una d'aquestes notes publicitàries que es difonen entre la premsa —no sembla forassenyat atribuir-la a Guansé pel to i l'ús d'alguna fórmula expressiva ja emprada anteriorment en referir-se a Balzac, si bé cap dada no ho confirma—, hom va un xic més enllà de la mera funció propagandística: després d'anunciar-la com una de les produccions «més impressionants» de l'autor, no dubta a destacar-ne el caràcter únic en l'exposició del tema, així com la capacitat d'atrapar el lector, en una picada d'ullet molt clara als possibles compradors: «L'obra de Balzac, amb la seva intensitat i el seu dramatisme, apassiona i arrossega el lector; el tanca a una mena de cercle màgic, a la suggestió del qual no escapa fins molt de temps després d'acabada la lectura del llibre. *El coronel Chabert* és de les poques novel·les de les quals podem dir amb veritat que deixen una impressió inesborrable». Tot seguit, l'autor de la nota comenta l'interès de la traducció, tant pel que fa al guany literari com al rigor amb què s'ha preservat l'esperit de l'original:

Hom ha parlat, però, de vegades, de la deixadesa de Balzac com a prosista. Cert que és un escriptor desigual i no sempre polític. Però són ben especialment els seus traductors castellans qui han contribuït a fer-li aquesta fama de desigualtat i deixadesa. Cal que aquells que no poden conèixer directament l'original llegeixin la traducció de Domènec Guansé a la Biblioteca Univers, per adonar-se del vigor, de l'expressivitat i de la severa grandesa de la prosa de Balzac: una de les millors proses, si més no, en aquesta obra de novel·lista (Guansé? 1933).

Ja ha estat dit: aquesta és l'última traducció que Domènec Guansé dona a conèixer abans de la guerra. Les condicions de feina poc sostenibles motivaran el cessament d'una activitat massa lligada al ritme de mercat imposat per les editorials, ritme especialment advers a l'elevat sentit de professionalitat característic del tarragoní. Ell mateix ho deixarà ben clar: «Després d'aquelles traduccions vaig sentir-me cansat de treballar d'una manera tan adelerada, cansat del periodisme, de les editorials... Vaig proposar-me de reduir al mínim les col·laboracions i de fer una altra mena de literatura» (Riera Llorca 1971, 49). La producció d'aquests anys i els immediatament posteriors ho confirma: d'una banda, Guansé es llença a provatures literàries de més volada que la narrativa curta, com la novel·la (*Les cadenes d'Eva*, 1932 i *Una nit*, 1935) i el teatre (*El fill de la Ninon*, 1934, *Volia ser feliç...!*, 1936 i *Una noia és per a un rei*, 1937); de l'altra, publicarà algunes obres assagístiques (*Per Catalunya!*, 1934) i biogràfiques (*Pompeu Fabra*, 1934) que testimonien l'amplitud dels seus interessos i la necessitat de treballar a un ritme més assossegat.

⁹ Un anunci a *La Publicitat* (19-III-1924, p. 7) informa que l'encàrrec soldevilià havia de sortir immediatament després del *Mahâbhârata* de Guansé. En canvi, a la mateixa col·lecció veurà la llum la traducció d'una *nouvelle* balzacquiana, *La pau a casa*, feta per Agustí Esclasans i apareguda cap al 1924.

4 Conclusions

El corpus narratiu que, des de les lletres franceses, Guansé incorpora a la llengua catalana s'insereix amb plena coherència en el tramat teoricocrític que l'autor ha anat teixint des de 1922 a favor de l'enfortiment de la producció prosística autòctona, de la consolidació del mercat editorial i de la represa de la novel·la per tal de situar-la «en l'epicentre de la vida literària», que són els eixos centrals al voltant dels quals s'articulen les propostes teòriques del programa estètic de l'autor (Isarch 2010). Això significa que, vista en conjunt, la seva aportació com a traductor ha d'ésser valorada positivament. Tot i que aquest vessant de la seva activitat pot semblar d'antuvi menys rellevant en termes de producció que l'obra crítica, la periodística o la creativa; o bé que hom hi pugui detectar certs desajustos entre teoria i praxi (el rebuig d'una part de la novel·lística francesa contemporània per una qüestió de mercat i de gustos lectors, en contraposició als models anglosaxons i germànics), el cert és que Guansé farà una contribució de mèrit per enriquir el panorama de la narrativa autòctona amb obres provinents de la tradició francesa que conjuguin tres factors: en primer lloc, la voluntat de mantenir-se fidel al seu nucli essencial d'interessos literaris, marcat de manera destacada per la novel·la realista i naturalista del segle XIX; en segon lloc, la pretensió de facilitar l'accés dels escriptors catalans a models susceptibles de crear escola i motivar l'aparició d'obres que s'homologuin amb les capdavanteres de la modernitat europea, i en tercer lloc, la necessitat que les novel·les de Prévost, Voltaire, Louÿs, Maupassant i Balzac servin la condició indispensable de tota empresa cultural que s'endega durant aquesta dècada: fer créixer el públic lector en llengua catalana i atènyer, pas a pas, la normalitat cultural.

Referències bibliogràfiques

Obres traduïdes per Domènec Guansé

- Balzac, Honoré de. [1933]. *El coronel Chabert*. Traducció de Domènec Guansé. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- Baudelaire, Charles. 1926. «“Petits poemes en prosa” (Domènec Guansé, trad.)». *Tarragona*, 9 maig, 9.
- Banville, Théodore. 1926. «“Autoretrat” i “Clar de lluna” (conte burgès) (Domènec Guansé, trad.)». *Tarragona*, 15 juliol, 3.
- Louÿs, Pierre. [1931]. *Afrodita*. Traducció de D. Guansé i A. G. Salesas. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- Maupassant, Guy de. 1931. *Bell amic*. Traducció de Domènec Guansé. Badalona: Edicions Proa.
- Nerval, Gérard de. 1931. «Octàvia o la illusió». *D'Ací i d'Allà* 161 (maig): 185–186.
- Nodier, Charles. 1931. «M. de la Mettrie, una brillant fantasia d'un vell autor romàntic». *D'Ací i d'Allà* 164 (setembre): 319, 321, 323–324, 348.
- Prévost, Antoine François. 1928. *Manon Lescaut*. Traducció de Domènec Guansé. Badalona: Edicions Proa.

Voltaire. 1930. *Diccionari filosòfic*. Traducció de Domènec Guansé i amb un pròleg de Gabriel Alomar. Barcelona: Antoni López.

Bibliografia citada

- Alzina, Joan. 1928. «Bibliografia. *Manon Lescaut*, de l'Abat Prevost, trad. de D. Guansé». *Ciutat. Ideari d'art i cultura* 19 (febrer): 115–116.
- Alpha. 1928. «*Manon Lescaut*, per l'Abat Prévost. Traducció catalana de Domènec Guansé. Col·lecció "A tot vent"». *L'Esquella de la Torratxa* 2560, 13 juliol, 458.
- Bacardí, Montserrat. 2002. «Carles Riba, socialitzador de la literatura». *Quaderns. Revista de Traducció* 8: 51–66.
- Brunet, A. 1928. «Els Llibres. Dues traduccions de la Biblioteca A TOT VENT. *Manon Lescaut* de l'Abat Prévost. Trad. Domènec Guansé – *Adolf* de Benjamin Constant. Trad. A. Esclasans». *Diario de Tarragona*, 23 setembre, 5.
- Cabré, Lluís; Ortín, Marcel. 1984. «Aproximació a Josep Carner, traductor (Els anys de l'Editorial Catalana: 1918–1921)». *Els Marges* 31 (maig): 114–125.
- Castellanos, Jordi. 1986. «Carles Riba i la novella». Dins *Actes del Simposi Carles Riba*. 255–263. A cura de Jaume Medina i Enric Sullà. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- . 1996. «Mercat del llibre i cultura nacional (1882–1925)». *Els Marges* 56 (octubre): 5–38.
- Guillamon, Julià (ed.). 2015. *La propera festa del llibre serà de color taronja! Cinquanta anys del relançament d'edicions Proa*. Barcelona: Proa.
- Guansé, Domènec. 1926. «Els llibres. *Les flors del mal*, de Charles Baudelaire». *Revista de Poesia*, II 7 (març): 69–70.
- . 1927. «Anotacions autocrítiques. *La Venus de la careta*». *La Nova Revista*, II 8 (agost): 341–344.
- . 1928a. «A tot vent». *La Nau*, 1 maig, 1.
- . 1928b. «La pobreta Manon». *La Nau*, 30 juny, 1.
- . 1928c. «La llibertat i el llibre». *La Nau*, 8 octubre, 1.
- . 1928d. «Les Lletres. *Petits poemes en prosa*, de Charles Baudelaire. Traducció d'A. Esclasans». *La Publicitat*, 22 desembre, 5.
- . 1929a. «Competència». *La Nau*, 20 setembre, 1.
- . 1929b. «Cal jugar fort». *La Nau*, 15 novembre, 1.
- . 1929c. «La novella catòlica». *La Nau*, 3 desembre, 1.
- . 1930a. «L'estil de Voltaire». *La Nau*, 30 gener, 1.
- . 1930b. «Un article del senyor J. M. Capdevila». *La Nau*, 12 febrer, 1.
- . 1931a. «L'esperit dels dies. *Afrodita*». *La Rambla de Catalunya* 45 (2 febrer): 11.
- . 1931b. «*Daphne Adeane*, de Maurice Baring, traducció de Carme Montoriol (Edicions Proa)». *La Publicitat*, 26 abril, 5.
- [———]. 1931c. «*Bell amic*, de Guy de Maupassant, traducció de Domènec Guansé (Biblioteca A Tot Vent)». *La Publicitat*, 6 octubre, 5.

- [———?]. 1933. «Els llibres i llurs autors». *La Publicitat*, 12 gener, 5.
- . 1972. «Josep Queralt i Clapés i les Edicions Proa». Dins *Commemoració dels 500 anys del primer llibre imprès en català*, 102–103. Barcelona: Fundació Lluís Carulla.
- Isarch Borja, Antoni. 2004. «L'obra narrativa de Domènec Guansé (1922–1935)». *Serra d'Or* 535–536 (juliol-agost): 79–82.
- . 2010. «Domènec Guansé i la novella. Crítica literària a la *Revista de Catalunya* (1924–1931)». *Els Marges* 91 (primavera): 16–35.
- . 2016. *Domènec Guansé: crítica, periodisme i narrativa (1918–1936)*. Tesi doctoral dirigida pel doctor Francesc Foguet i Boreu. Departament de Filologia Catalana: Universitat Autònoma de Barcelona.
- «Literats, compte amb els deures socials!», 1928. *Catalunya Social* 370 (30 juny): 433–434.
- Llanas, Manuel. 2003. «La primera etapa d'Edicions Proa (1928–1939): una aproximació». *Carrer dels Arbres. Revista Anual del Museu de Badalona* 14: 43–52.
- . 2005. *L'edició a Catalunya: el segle xx (fins a 1939)*. 315–319. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya.
- Manent, Albert. 1984. «Antecedents i història d'una aventura cultural: “Edicions Proa”». Dins *Escriptors i editors del Nou-cents*. 180–202. Barcelona: Curial.
- Obiols, Armand. 1928. «Informacions de *La Publicitat*. Una nova col·lecció literària: Biblioteca “A tot vent”». *La Publicitat*, 13 maig, 1.
- Picanyol, Xavier. 1928. «Informacions de *La Nau*. Davant la imminent aparició del primer volum de la biblioteca “A tot vent”». *La Nau*, 25 abril, 1.
- Pinyol i Torrents, Ramon. 2002. «Contribució a l'estudi de la col·lecció “La Novella Estrangera”». *Quaderns. Revista de traducció* 8: 29–40.
- . 2010. «La difusió de Tolstoi en català». *Serra d'Or* 611 (novembre): 37–39.
- Riera Llorca, Vicenç. 1971. «Domènec Guansé». Dins *Nou obstinats*. 33–57. Barcelona: Editorial Selecta.
- Roure i Torent, J. 1931. «Pierre Louys: *Afrodita*, traducció de D. Guansé i A. G. Salesas. (Llibreria Catalonia. Segona edició: Biblioteca “Univers”, vol. 16. Barcelona)». *La Nau*, 18 febrer, 6.
- Rucabado, Ramon. 1931. «La inurbana». *Catalunya Social* 503 (7 març): 1040–1042.
- Sagarra, Josep M. de. 1923. «La lliçó de Manon Lescaut». *La Publicitat*, 18 març, 3.
- . 1925. «Pierre Louys». *La Publicitat*, 7 juny, 1.
- [s. s.]. 1931. «*Afrodita*, de Pierre Louys. Traducció de Domènec Guansé i A. Saleses». *La Publicitat*, 10 març, 4.
- Tasis i Marca, Rafael. 1932. «Lectures. El contrast essencial». *Mirador* 158 (11 febrer): 8.